

Meelike — Tiiu Randviir

Praegu on Tallinna teatripubliku huviobjektiks E. Kapi—L. Algvõre ballett «Kullaketrajad». Huvi tingib kõigepealt midugi see, et balleti aluseks on Fr. R. Kreutzwaldi populaarne muinasjutt. Vaataja tahab teada, kas selles balletis on saavutatud edasiminekut võrreldes kahe eelmise ballett-muinasjutuga (E. Tubina «Kratt», E. Kapi «Kalevipoeg»). Teatrikõlastajate huvi suurendab midugi ka see, et «Kullaketrajad» on teatavasti planeeritud dekaadil esitamiseks.

«Kullaketrajate» etenduselt lahkutakse aga kahjuks veendumusega, et uus ballett ei oma sellist emotsionaalset jõudu, millist oleks võinud oodata. Teatrists koju jõudnud, haarab nii mõnigi Fr. R. Kreutzwaldi muinasjuturaamatu, et veel kord lugeda «Kullaketrajaid» ning veendub, et muinasjutt jätab tugevama mulje kui ballett. Muidugi on selge, et kirjandusteose põhjal loodav lavateos peab olema iseseisev kunstiteos, mitte illustratsioon. Samuti on loogiline see, et lavateose loomisel võetakse algmaterjalist kõik põhiline ja seda arenda-

tatud näha rahvakurnaja-mõisniku võrdkuju. On püütud teravdada sotsiaalset momenti peategelase muutmise teel printsessist talutüdrukaks, sest printsess on kurnajate klassi esindaja, keda ei sobi näidata positiivses valguses. Ning lõpuks — mitte inimene oma mõistusega ei saavuta võitu kurjuse jõudude üle, vaid seda püütakse saavutada rekvisiitidega (rahvas läheb nõida taga ajama hangudega). See ongi põhjuseks, miks balletti «Kullaketrajad» on kaotanud palju oma emotsionaalsest jõust. «Kullaketrajate» stsenaariumi saamise lugu sarnaneb paljuski balleti «Tiina» stsenaariumi saamise looga — ta on läbi elanud suure hulga metamorfoose. Seejuures ei saa süüdistada stsenaariumi autorit L. Algvõret, kelle estalgne stsenaariumi variant oli vägagi lähedane Kreutzwaldi muinasjutule ning jättis tugeva mulje. Süüdi neis metamorfoosides on peamiselt stsenaariumi autori abilised, kes veel kord tõestavad ütlust, et «mitu kokka rikuivad pudru». Ka lavastaja V. Päre ignoreeris sageli L. Algvõre nõuandeid ja muutis stsenaariumi oma arusaamade järgi. Mis on selle tulemuseks? Palju arusaamatut. Balletti vaadates tekib rohkesti küsimusi.

«Kullaketrajad»

Märkmeid ühe variandi puhul

takse vastava žanri võimaluste piires edasi.

Mida on aga käesoleva balleti puhul tehtud? Muinasjuttu on tubliski püütud sotsiologiseerida.

Näiteks Loksperris on tahetud näha rahvakurnaja-mõisniku võrdkuju. On püütud teravdada sotsiaalset momenti peategelase muutmise teel printsessist talutüdrukaks, sest printsess on kurnajate klassi esindaja, keda ei sobi näidata positiivses valguses. Ning lõpuks — mitte inimene oma mõistusega ei saavuta võitu kurjuse jõudude üle, vaid seda püütakse saavutada rekvisiitidega (rahvas läheb nõida taga ajama hangudega). See ongi põhjuseks, miks balletti «Kullaketrajad» on kaotanud palju oma emotsionaalsest jõust. «Kullaketrajate» stsenaariumi saamise lugu sarnaneb paljuski balleti «Tiina» stsenaariumi saamise looga — ta on läbi elanud suure hulga metamorfoose. Seejuures ei saa süüdistada stsenaariumi autorit L. Algvõret, kelle estalgne stsenaariumi variant oli vägagi lähedane Kreutzwaldi muinasjutule ning jättis tugeva mulje. Süüdi neis metamorfoosides on peamiselt stsenaariumi autori abilised, kes veel kord tõestavad ütlust, et «mitu kokka rikuivad pudru». Ka lavastaja V. Päre ignoreeris sageli L. Algvõre nõuandeid ja muutis stsenaariumi oma arusaamade järgi. Mis on selle tulemuseks? Palju arusaamatut. Balletti vaadates tekib rohkesti küsimusi.

Need algavad juba teose sõlmpunktis: miks Loksperris röövitakse peategelase Meelike? Muinasjuttu põhjustab röövimise tütarlapse varandus. Üldse on Loksperris tegevuses palju mõistatusi. Näiteks põgenenud kullaketrajaid taga ajades ja neid kätte saades muudab ta Meelike vestiroosiks, teised tüdrukud saadab koju tagasi, Ülo aga jätab rahulikult jõe kaldale magama. Edasi. Millistel kaalutlustel on balletti toodud Must Kass ja Vetevaim? Milline side on neil Loksperriga jne. jne. Balletil on üks suur puudus, mida muinasjutt pole — tegelased on siin antud kõik ühel plaanil. Nad ei arene, ja see muudab asja igavaks. Olos näiteks on seetõttu raske ära tunda Kalevite kauget sugulast, kellest kõneldakse muinasjuttus ja kes seal paneb armastatu pärast kaalule oma elu. Balleti Ülo on nagu ulmane. Ta ei astu oma kallima päästmiseks ühtki sammu, enne kui Veteema talle korduvalt on teed juhatanud ja teda terve pika vaatuse jooksul varustanud mitmesuguste rekvisiitidega. Isegi siis ei saa Ülo veel asjast õigesti aru ja otsib mingisuguseid jälgi. Tahmatult tekib mulje, et Veteema pole keegi muu, kui traditsiooniline vanade ballettide fee, kes väeste õnnetute peategelaste eest ise kõik ära otsustab, kuna need on ju kurja saatuse ees võimetud.

Kõik eelloetletud puudujäägid arstid üks rohi — tagasi Kreutzwaldi «Kullaketrajate» juurde, mis pakub head materjali hooitava ballettstsenaariumi loomiseks.

Kullaketrajad

Märkmeid ühe variandi puhul

tava žanri vöid-
lres edasi.
aga käesoleva
puhul tehtud?
tu on tublisti
mõisniku võrd-
lada sotsiaalset
st printsess on
keda ei sobi
Ning lõpuks
istusega ei saa-
dude üle, vaid
a rekvisiitidega
ajama hangu-
ks, miks balleti
itud palju oma
«Kullaketrajade»
u sarnaneb pal-
enaariumi saa-
bi elanud suure
ejuures ei saa
autorit L. Alg-
naariumi variant
a mulje. Süüdi
peamiselt stse-
kes veel kord
kokka rikuvad
Päri ignoreeris
deid ja muutis
made järgi. Mis
ju arusaamatut.
hkesti küsimusi.

Need algavad juba teose sõlmpunktis: miks Lokspere rõõvib peategelase Meelikese? Muinasjutus põhjustab rõõvimise tütarlapse varandus. Üldse on Lokspere tegevuses palju mõistatusi. Näiteks põgenenud kullaketrajad taga ajades ja neid kätte saades muudab ta Meelikese vestiroosiks, teised tüdrukud saadab koju tagasi, Ülo aga jätab rahulikult jõe kaldale magama. Edasi. Millistel kaaluilustel on balletti toodud Must Kass ja Veteem? Milline side on neil Loksperega jne. jne.

Balletil on üks suur puudus, mida muinasjutus pole — tegelased on siin antud kõik ühel plaanil. Nad ei arene, ja see muudab asja igavaks. Ülos näiteks on seetõttu raske ära tunda Kalevite kaugest sugulasest, kellest kõneldakse muinasjutus ja kes seal paneb armastatu pärast kaalule oma elu. Balleti Ülo on nagu uimane. Ta ei astu oma kallima päästmiseks ühtki sammu, enne kui Veteema talle korduvalt on teed juhatanud ja teda terve pika vaatuse jooksul varustanud mitmesuguste rekvisiitidega. Isegi siis ei saa Ülo veel asjast õigesti aru ja otsib mingisuguseid jälgi. Tahtmatult tekib mulje, et Veteema pole keegi muu, kui traditsiooniline vanade ballettide fee, kes vaeste õnnetute peategelaste eest ise kõik ära otsustab, kuna need on ju kurja saatuse ees võimetud.

Kõik eelloetletud puudujäägid arstib üks rohi — tagasi Kreutzwaldi «Kullaketrajad» juurde, mis pakub head materjali huvitava balletistsenaariumi loomiseks.

Kui stsenaarium on balletile luustikuks, siis liha ja vere annavad talle helilooja, ballettmeister ja lavastaja. Eugen Kapp on «Kullaketrajad» muusika loomisel oma ülesande täitnud professionaalselt, kuid pole iseennast suutnud ületada «Kalevipoja» muusika autorina. Tõsi küll, «Kullaketrajad» muusika on tantsulisem, kuid mõnikord jääb selles puudu muusikalisest dramaturgiast, mida asendab divertissementlikkus (eriti nn. «Veteema» ja «Veealune» pilt). Üksikud muusikalised numbrid, nagu estraadlik valss ja groteskne Lokspere tants viimases vaatuses langevad muusika üldisest laadist välja.

Ei saa salata teatri uue ballettmeisteri V. Päri eeldusi selleks tööks. Rida efekteid võtteid on näiteks nõidade «saturnaalitates». Päris sundimatu on Meelikese ja poiste tants esimeses pildis. Ilusajoone-line, ainult pisut venitatud on «Veteema pildi» seade, huvitavavormiline on Ülo ja Meelikese duett «veealuses pildis». Loogilisem oleks küll viimase esitamine kaldal, sest alles seal peaksid armastajad tundma tõelist vabanemisrõõmu.

Stsenaariumile tervikuna pole suudetud küllaldaselt anda tarvilikku «liha ja verd». Võtame kas või peategelased Ülo ja Meelikese. Kavalehelt loeme, et Ülo on Meelikese armastatu. Nendevahelist tundeid on balletis raske määratleda, sest ükski kolmest Ülo-Meelikese adagiost ei ole armastustseen. Ülo ja Meelike on pigem tantsupartnerid kui armastajad. Mitmed teisedki tegelased jäävad tege-lasteks «üldse», kelle ainsaks iseloomus-tuseks on vaid nimi kavalehel. Sellised on Etla, Sandla ja jahimehed — Ülo sõbrad. Niisugused sõbrad ja sõbrannad rändavad meil balletist balletti. Kohe kui vaataja lahkub saalist, on ta nad unustanud. «Liha ja vere» puudumist rõhutab ka trafareetne «lavakeel», s. o. koreograafilised vahendid, mida ballettmeister rakendab.

Ballettmeister kasutab rahvaloomingust ainult hiiu valsisammu ja koputussammu, mida B. Fenster tarvitas juba «Tiinas». Ei saa öelda, et V. Päri üldse ei otsiks uusi vorme, kuid see otsing ei lähtu alati sisust. Pealegi pole see vorm alati rahvuslik.

Lavakujundaja ja kostümeerija B. Knoblok ja L. Klaus toetavad lavastajat halvemast küljest. Lavastuses pole ilmekat eesti maastikku, pigem on siin kujutatud Siškini metsi ja mingeid avarusi. Stsenarist ja lavastaja tegid «Kullaketrajad» kuningapojast ja printsessist lihtinimesed, kostümeerija muutis nad aga jällegi kuningalasteks (riietuse järgi). Siiski ei saa eitada kunstnike mõningaid saavutusi — meenutagem kas või nõidade peo erutavat värvi-ilu.

Nagu kõigest eeltoodust järeldub, seisid «Kullaketrajad» tegelased küllaltki ähmase materjali ees. Seetõttu ei saanud nad anda ühtegi loominguulist saavutust. Küll aga veendusime selles, et «Estonia» balletitrupp omab rikkalikke loominguulist ressursse.

Esile tuleb tõsta äsja Eesti Riikliku Koreograafilise Kooli lõpetanud Mat Murdmaad Veteemana, Aime Leisi klassikalises variatsioonis, Tüü Randviiru Meelikesena, Maire Loorentsit mitmes tantsus ning Aleksei Tšugaid ja David Suri veealustena. Huvitava kuju Musta Kassina löi andekas baleriin Ülle Ulla. Teatri «raudvarast» esines suure sisemise temperamendiga Inge Pöder (Lokspere).

Vaatamata küllaltki pikale ettevalmistusajale esines balletirühm massistseeni-des siiski ebapuhtalt, puudus täpsus.

On kiiduväärne, et teater kavatses selle balleti kallal tööd jätkata, sest Fr. R. Kreutzwaldi muinasjutt «Kullaketrajad» on tagatiseks selle töö edule.

U. Treier-Klaup

Õhtuleht 30. 11. 1952